

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย “ข้าวพันธุ์พื้นเมืองกับการขับเคลื่อนเชิงนโยบายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ จังหวัดยโสธร” ได้ทำการศึกษาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง จำนวนสายพันธุ์ที่มีและสูญหายไปของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ 2) เพื่อศึกษาคุณค่าและมูลค่าของข้าวพันธุ์พื้นเมือง 3) เพื่อหาแนวทางฟื้นฟูและยกระดับข้าวพันธุ์พื้นเมืองสู่การขยายผลในการทำเกษตรอินทรีย์ 4) เพื่อให้เกิดการสื่อสารและนำข้อมูลไปขับเคลื่อนเชิงนโยบายให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีพื้นดำเนินการในเขตจังหวัดยโสธร กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย หน่วยงานทั้งภาครัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานสหกรณ์จังหวัด สำนักงานพัฒนาที่ดิน สำนักงานพาณิชย์จังหวัด องค์กรชุมชน เช่น เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดยโสธร

ในการดำเนินงาน มีการเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลวิเคราะห์ ออกแบบการทำงาน โดยมีเป้าหมายที่การขับเคลื่อนนโยบายร่วมกันของภาคีต่างๆ ซึ่งใช้ข้าวพื้นเมืองเป็นตัวเดินเนื่องจากเห็นว่าสถานการณ์ของการทำเกษตรอินทรีย์เริ่มชะลอตัว ขาวนาทั่วไปซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่กว่าขาวนาอินทรีย์ยังไม่มีมีการตื่นตัว เพราะเห็นว่าการทำเกษตรอินทรีย์นั้นทำยาก ขั้นตอนมากกว่าการทำแบบเคมี ดังนั้นในการขยายพื้นที่อินทรีย์ โครงการวิจัยจึงออกแบบที่การเริ่มต้นเรียนรู้แบบค่อยเป็นค่อยไป เรียนรู้ไปทีละขั้นตอน โดยมีหน่วยงานที่ทำเชิงนโยบายเป็นพี่เลี้ยง โดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับข้าวพื้นเมืองที่รวบรวมได้ ทั้งเชิงคุณค่า มูลค่า และสอดคล้องกับแรงงานในครัวเรือนของต้นแบบในพื้นที่มาถ่ายทอด สาเหตุของการเลือกข้าวพื้นเมืองเพื่อเป็นพืชทดลองนั้น เนื่องจากเป็นพืชที่ไม่ได้ปลูกในพื้นที่เยอะ หากเทียบกับพันธุ์เศรษฐกิจ ขาวนาจะได้ไม่ต้องลำบากใจหากจะกันพื้นที่เพียงเล็กน้อยเพื่อเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งปริมาณที่ได้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ทำน้อย ขายหมดเร็วในราคาที่สูง จุดนี้จะทำให้ขาวนาไม่เลิกละร่วมเรียนรู้ เมื่อทดลองกับข้าวพื้นเมืองแล้วได้ผล คาดว่า ขาวนาในกลุ่มนี้จะเข้าไปสู่การทำอินทรีย์กับพืชอื่นๆต่อไป จากการดำเนินงานมีการรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับพื้นที่ เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และก่อให้เกิดการพูดคุยร่วมกัน ในระหว่างดำเนินงานวิจัย จึงก่อให้เกิดการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ทั้งในเชิงนโยบายและชุมชน เห็นความพยายามในการบูรณาการงานร่วมกันตามศักยภาพ โดยทั้งนี้แต่ละหน่วยงาน มีตัวแทนทำหน้าที่ประสานให้เกิดเวทีหารืออย่างต่อเนื่อง มีการถอดบทเรียนของแต่ละหน่วยงาน เพื่อทดลองปฏิบัติการ

จากข้อมูลทั้งในระดับชุมชน และ ระดับนโยบาย นำไปสู่การหาเจ้าภาพในการทดลอง ซึ่งได้ ธกส. เป็นหลักในการปฏิบัติการ ภายใต้โครงการ ธกส.ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ยโสธร หรือที่เรียกว่า “ ยโสธรโมเดล” มีเป้าหมายในการทดลองกับกลุ่มขาวนาใหม่ที่ต้องการทำเกษตรอินทรีย์แบบรับรองมาตรฐาน จึงทำการประชาสัมพันธ์และเปิดรับสมัครโดยตั้งเป้าหมายไว้ที่ 200 ราย มีกระบวนการส่งเสริมเหมือนกับกลุ่มเก่า ซึ่งมีผู้สมัคร 247 ราย และผ่านการรับรองมาตรฐาน (มกท.) ในปี 2557 จำนวน 147 ราย ซึ่งก็ถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่น่าพอใจ และต่อเนื่องจนถึงฤดูกาลผลิตปี 2558 โครงการ ธกส.ส่งเสริมเกษตรยโสธร เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินงานวิจัย ที่ทำให้ทั้งภาครัฐและชาวบ้านได้เรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งผลที่เกิดขึ้น ได้มีการนำข้อมูลมาบูรณาการกับหน่วยงานและเกิดภาพการทำงานเชิงกระบวนการร่วมกันของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ ทำให้เกิดพลังการทำงานเป็นเครือข่ายมากขึ้น มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันซึ่งต่างจาก

อดีตที่ต่างกลุ่มต่างเก็บข้อมูล ซึ่งไหวพริบทางการตลาด องค์กรไหนมีศักยภาพก็อยู่ได้ และเติบโต จึงทำให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ใหม่ๆไม่เกิด และกลุ่มเก่าไม่ขยาย และเมื่อมีงานวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย การพูดคุยร่วม ทำให้หลายฝ่ายเริ่มมองเห็นปัญหาของการทำเกษตรอินทรีย์ที่ผ่านมา ต่างคนต่างเคลื่อนไม่ได้ทำให้ไปสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง ดังนั้นโครงการวิจัยจึงถือว่า ได้จุดประกายให้เกิดการพูดคุย แลกเปลี่ยนและเกิดการทดลองเพื่อขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเห็นว่าเกิดผลในระดับหนึ่ง อาทิ ก่อให้เกิดโครงการ ธกส.ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ไฮโดร โดยมี ธกส.เป็นหลักในการดำเนินงาน การจัดงานมหกรรม 20 ปี เกษตรอินทรีย์วิถีไฮโดร เพื่อประชาสัมพันธ์เกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ไฮโดร การนำเสนอและร่วมงานกับภาคีตามโครงการต่างๆ เช่น สวทช. ,ยุทธศาสตร์จังหวัด ผลักดันไปสู่การลงมาเยี่ยมเยียนของรัฐมนตรีหลายท่าน มีการหนุนกระบวนกรเพื่อต่อยอดโดย สวทช. เพื่อยกระดับการทำเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจรมากขึ้น ซึ่งนับได้ว่า โครงการวิจัยนี้ได้สร้างความตื่นตัวและสร้างการรับรู้ได้ในระดับหนึ่ง แม้ผลที่เกิดขึ้นจะยังไม่สามารถยืนยันได้ว่า จะยั่งยืนต่อเนื่องหรือไม่อย่างไร แต่ภาพของการบูรณาการร่วมระหว่างหน่วยงานรัฐและกลุ่มชาวนามีมากขึ้น ก็ถือว่าทิศทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดไฮโดรเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น